

КРЕДИТНА ПОВЕДІНКА ДОМОГОСПОДАРСТВ: СУТНІСТЬ, ОЗНАКИ ТА ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЇЇ ФОРМУВАННЯ

CREDIT BEHAVIOR OF HOUSEHOLDS: ESSENCE, FEATURES AND FACTORS INFLUENCING ITS FORMATION

УДК 330.567.22:336.77

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure75-33>**Тарасенко А.В.**

к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
докторант,
Національний університет
«Чернігівська політехніка»

Мурашківська І.А.

аспірантка,
Національний університет
«Чернігівська політехніка»

Мекшун В.С.

аспірантка,
Національний університет
«Чернігівська політехніка»

Tarasenko Artem

Chernihiv Polytechnic National University

Murashkovska Iryna

Chernihiv Polytechnic National University

Mekshun Valery

Chernihiv Polytechnic National University

У статті поглиблено теоретичні положення формування та трансформації кредитної поведінки домогосподарств. Зокрема, обґрунтовано сутність такої поведінки, що здійснено через виокремлення та аналіз сучасних наукових підходів до розгляду цієї категорії. Це дозволило визначити позицію авторів щодо трактування цієї дефініції. Також у статті на основі детального розгляду сутності запропонованої дефініції було виокремлено змістовні ознаки кредитної поведінки домогосподарств як економічної категорії, серед яких визначено наступні: суб'єктність, взаємодія, поліваріантність, різновектора детермінація, макросистемний характер, ринкова сутність. У статті вагомим увага приділена конкретизації можливих типів кредитної поведінки домогосподарств і розглянуто базові чинники, які впливають на її формування та зміну.

Ключові слова: кредитна поведінка, кредитна поведінка домогосподарств, домогосподарство, кредитні відносини, ринок кредитних відносин.

The credit behavior of households is the result of the decisions made by these economic entities by using or not the borrowed funds offered by credit institutions in the financial services market. As shown by experience, it is extremely important to understand possible scenarios for changing this behavior in the future considering the development of credit institutions, the credit services market as a whole and, accordingly, the national economy. The defined actualizes the issue of a fairly detailed study of theoretical provisions of the formation and transformation of the credit behavior, features of its formation in various conditions of economic reality, ability of transformation of its models to influence complex macro-financial and macro-economic processes in society. The purpose of the article is to deepen theoretical provisions of the formation and transformation of the credit behavior of households, clarify the essence of this category, its types, and specify the factors influencing its formation. The essence justification of the credit behavior of households is carried out through the identification and analysis of modern scientific approaches to the consideration of this category. This made it possible to determine the authors' position regarding the interpretation of this definition. Also in the article, based on a detailed consideration of the essence of the proposed definition, the content features of the credit behavior of households as an economic category were identified, among which the following are defined: subjectivity, interaction, poly-variance, multi-vector determination, macro-system character, market essence. It is established that the difficulty of knowing the credit behavior of households as an object of research lies in the presence of different groups of these business entities, different types of credit products that are offered to them, and a significant number of credit institutions operating in the financial services market. In the article, considerable attention is paid to the specification of possible types of the credit behavior of households, and the basic factors that affect its formation and change are considered.

Key words: credit behavior, credit behavior of households, household, credit relations, credit relations market.

Постановка проблеми. Ринок кредитних послуг сьогодні найбільш розвинений серед інших компонентів ринку фінансових послуг в Україні. Важливість цього ринку складно переоцінити, враховуючи його провідну роль у розвитку всіх суб'єктів господарювання і загалом активної розбудови національної економіки.

Домогосподарства є важливими суб'єктами на ринку кредитних послуг і в сучасних умовах фактично визначають особливості трансформації такого ринку в Україні, оскільки кредитні послуги цим суб'єктам господарювання сьогодні є надзвичайними в діяльності банківських і небанківських посередників.

У сучасних умовах цифровізації фінансових відносин, воєнної агресії та інших непередбачуваних макроекономічних і макрофінансових чинників ринок кредитних послуг розвивається в досить стохастичних умовах. Проте функціонування цього ринку відновилося через декілька місяців після повномасштабного вторгнення, і фінансові установи почали швидко відновлювати власну роботу, зважаючи на фактор безпеки. Насамперед

почалося відновлюватися кредитування саме домогосподарства, яким дуже були потрібні кредитні ресурси.

Домогосподарства в Україні активно використовують кредитні ресурси у власній діяльності. Звичайно за обсягами запозичених ресурсів наша країна ще значно поступається державам з розвинутими ринками фінансових послуг, але незважаючи на численні загрози та ризики кредитні установи сьогодні продовжують виконувати свою роль у суспільстві, підтримуючи і домогосподарства, і в такий спосіб забезпечувати здійснення власної діяльності.

Кредитна поведінка домогосподарств є відображенням прийнятих ними рішень у сфері використання, або невикористання запозичених коштів. Така поведінка характеризує особливості взаємодії цих економічних суб'єктів з кредитними установами. Модель окресленої поведінки домогосподарств постійно змінюється, трансформується відповідно до зовнішніх умов, у яких вони опиняються в певний час, коли приймають відповідні фінансові рішення. Проте розуміти можливі

сценарії зміни такої поведінки в майбутньому, як засвідчив досвід, є надзвичайно важливим з позиції розвитку кредитних установ, загалом ринку кредитних послуг і, відповідно, національної економіки. Особливу роль домогосподарства з притаманними їм моделями кредитної поведінки відіграють у забезпеченні фінансової стійкості держави, її спроможності протидіяти стохастичним процесам, які потенційно можуть виникати в банківській та парабанківській системах. Окремлене актуалізує питання досить детального вивчення теоретичних положень формування та трансформації кредитної поведінки, особливостей її формування в різних умовах економічної дійсності, спроможності її зміни впливати на складні макроекономічні процеси в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження теоретичних питань формування поведінки домогосподарств на ринку фінансових послуг у своїх роботах вивчали такі науковці Д.П. Богиня, С.В. Бурлуцький, В.Ю. Дорош, М.В. Іващенко, В.В. Леонов, О.В. Попело, Б.І. Пшик, Н.І. Холявко, К.С. Чепель.

Результати дослідження сутності та змістовних ознак кредитної поведінки домогосподарств наведені в працях таких учених: М.В. Дубина, О.М. Казьмірова, Т.О. Кізима, С. Коваль, В.В. Кривошеєва, О.С. Шаманська.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Попри численні дослідження розвитку ринку кредитних послуг, особливості надання банківськими й небанківськими установами кредитних коштів різним типам позичальників, аналіз саме поведінкових аспектів отримання та використання кредитних ресурсів вивчені недостатньо. З одного боку, це зумовлено складністю проведення подібних досліджень, а з іншого – значним фокусом уваги науковців в минулому саме на вивчені функціонування макроекономічних систем, їх взаємодії та впливу на економічний розвиток суспільства. Саме це зумовлює потребу в поглибленні теоретичних та методологічних положень процесів формування та трансформації кредитної поведінки домогосподарств.

Постановка мети. Метою статті є поглиблення теоретичних положень кредитної поведінки домогосподарства, уточнення сутності такої категорії, її типів та конкретизації чинників, що впливають на її формування.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Економічна поведінка домогосподарств є об'єктом вивчення багатьох суспільних наук, зокрема таких як соціологія, психологія, економіка, політологія тощо. При цьому саме в економічній науці основну увагу приділяють аналізу вже результатів дії сформованих у суспільстві різних моделей економічної поведінки великої кількості різних типів суб'єктів господарювання.

Домогосподарства, як суб'єкти економіки країни, являють собою невід'ємний та дуже важливий елемент, що забезпечує її розвиток, адже вони є власниками значного запасу фінансових ресурсів і формують потужний попит на такі ж ресурси в суспільстві. Власне функціонування всіх кредитних установ базується на постійній потребі домогосподарств у позикових коштах для власного розвитку та покращення умов життєдіяльності. У системі національних рахунків, домогосподарство поряд з нефінансовими та фінансовими корпораціями, сектором загального державного управління та некомерційними організаціями виступає одним із п'яти інституційних секторів національної економіки [9].

Таким чином, вплив домогосподарств на розвиток загалом ринку фінансових послуг є дуже сильним і це викликає необхідність постійного регулювання і контролю моделі їхньої кредитної поведінки в межах такого ринку. Це необхідно здійснювати з метою унеможливлення формування нових кризових явищ у фінансовій системі країни. Здатність домогосподарств приймати раціональні рішення щодо використання особистих фінансів, мінімізуючи потенційні ризики, є запорукою не тільки їхньої власної фінансової стійкості та стабільності, а й країни загалом. При цьому ці економічні суб'єкти в процесі використання фінансових послуг формують певну модель власної фінансової поведінки, серед основних компонентів якої саме кредитна поведінка є однією з найбільш важливих.

Розглянемо сутність кредитної поведінки та особливості її формування і трансформації. Для цього спочатку проаналізуємо, що таке загалом поведінка домогосподарств.

В.Ю. Дорош та К.С. Чепель зазначають, що «поведінка домогосподарств являє собою сукупність механізмів взаємодії домогосподарств із рештою суб'єктів ринкової економіки щодо виробництва національного доходу з метою впливу на споживання, заощадження й інвестиції та чинників, що впливають на їхню діяльність» [2, с. 363]. У цьому трактуванні автори надають визначення поведінки домогосподарств, розглядаючи передусім поведінку в межах економічної системи. При цьому цілком зрозуміло, що поведінка домогосподарств – це складний об'єкт дослідження, якому притаманна велика кількість різних компонентів, напрямків та відповідних моделей.

Розглянемо сформовані в науковій літературі концепції трактування змісту категорії саме «кредитна поведінка». Окремі з таких концепцій представлено в таблиці 1.

Проаналізувавши представлені концепції розгляду сутності дефініції «кредитна поведінка», підтримуємо позицію науковців, які констатують, що кредитна поведінка домогосподарств – процес взаємодії суб'єктів, які здійснюють спільну господарську діяльність, з фінансовими установами щодо

Основні методологічні підходи до тлумачення поняття «кредитна поведінка домогосподарств»

Автор	Тлумачення терміна «кредитна поведінка домогосподарств»
Т. О. Кізіма	Діяльність, спрямована на залучення тимчасово вільних коштів інших суб'єктів: інституцій фінансового ринку, підприємств, інших домогосподарств на умовах поверненості, строковості та, як правило, платності і забезпеченості [8].
О. С. Шаманська	Діяльність індивіда або домогосподарств, у процесі якої відбувається запозичення коштів, на умовах терміновості, зворотності й платності [15].
В. В. Леонов	Діяльність із тимчасового залучення чужих грошей для розв'язання своїх фінансових завдань. Це може бути не лише оформлення в кредитній установі грошової позики під певний відсоток, а й отримання грошей під заставу певного майна в ломбарді або позичання певної суми у своїх рідних чи знайомих» [11].
О. М. Казьмірова	Діяльність позичальника із отримання коштів на основі принципів кредитування (зворотності, терміновості, платності) [7].
В. В. Кривошеєва	Дії домогосподарств щодо споживання кредитних послуг [10].
М. В. Іващенко	Діяльність індивіда у процесі запозичення коштів на умовах дотримання основних принципів кредитування – терміновості, зворотності і платності [6].

Джерело: систематизовано авторами

отримання в тимчасове користування фінансових ресурсів від банківських та небанківських установ з подальшим їх використанням для задоволення власних потреб на умовах поверненості, платності, строковості та забезпеченості [16, с. 99].

Враховуючи представлену концепцію сутності категорії «кредитна поведінка», визначимо її базові змістові ознаки. До них належать такі:

1) *суб'єктність* – кредитна поведінка формується виключно економічним суб'єктом, особою, яка приймає відповідні рішення щодо використання кредитних ресурсів;

2) *взаємодія* – кредитна поведінка виникає виключно в процесі взаємодії з кредитними установами, коли між ними і споживачами кредитних послуг виникають фінансові відносини з приводу залучення/надання позикових коштів одними економічними суб'єктами іншим;

3) *поліваріантність* – кредитна поведінка, формуючись між споживачами та виробниками кредитних послуг, може бути різних типів, що зумовлено наявністю різних категорій клієнтів фінансових установ, різними видами кредитних продуктів (іпотека, готівкові кошти і т. ін.), різними типами кредитних установ, які надають послуги із залучення фінансових ресурсів позичальникам;

4) *різновекторна детермінація* – кредитна поведінка як об'єкт дослідження піддається впливу значної кількості чинників різної природи, які за своєю природою не завжди є економічними; особливу роль у формуванні відповідної моделі кредитної поведінки можуть відігравати індивідуальні специфічні риси позичальника (виявити та конкретизувати вплив кожного з них досить складно); інколи ті ж самі чинники по-різному впливають на ставлення клієнта до різних видів кредитних продуктів, що також зумовлює складність пізнання кредитної поведінки як цілісного об'єкта для вивчення;

5) *макросистемний характер* – для вивчення кредитної поведінки домогосподарств завжди розглядаються узагальнені моделі такої поведінки, які виникли в певний момент часу в межах кредитної системи країни; при цьому можуть розглядатися такі моделі у площині окремих кредитних продуктів, категорій позичальників, типів кредитних установ, регіонів продажу таких продуктів, за певними рисами їхніх споживачів (вік, стать, рівень освіти, рівень доходів тощо);

6) *ринкова сутність* – кредитна поведінка є результатом функціонування ринку кредитних послуг, на якому, як зазначалося, здійснюється взаємодія між позичальниками та позикодавцями, унаслідок чого відбувається рух фінансових ресурсів, формується їхня ціна. Варто розуміти, що ця змістовна ознака також характеризує і всі економічні відносини, які виникають у результаті продажу кредитних продуктів, а саме: використання маркетингових інструментів для їх продажу, взаємодія між кредитними установами та іншими економічними суб'єктами для задоволення потреб споживачів у кредитних послугах (взаємодія із забудовниками, торговими центрами, автосалонами і т. ін.), конкурентна боротьба між кредитними установами за нових клієнтів, де важливу роль відіграє ціна позикових ресурсів. За словами В. Радіна, ціна кредиту залежить від трьох основних індикаторів: ціни ресурсів (ринковим показником рівня вартості ресурсів виступає облікова ставка НБУ), рівня ризику по цьому виду послуг або ж рівень втрат банку у зв'язку з неповерненням кредитів (ризик в Україні перебуває все ще на високому рівні через економічну ситуацію, а також через високий рівень шахрайства, а з розвитком баз Бюро кредитних історій, з появою Державного кредитного реєстру НБУ, а так само з постійним прогресом у відкритті даних державних реєстрів ризик буде падати, а отже, і ціна кредитів) та

розміру кредиту (у зв'язку з усе ще низьким рівнем доходів, середня сума кредитів на сьогодні невелика, це формує високу частку витрат на видачу й супровід кожного кредиту; за кожним виданим кредитом стоять ІТ-системи, обладнання, людський ресурс, який банки та інші фінансові інститути повинні окупати) [13] та інші змістовні ознаки [12; 14].

Враховуючи значний спектр різних типів споживачів кредитних продуктів, їх види, типи фінансових установ, можна виокремити значну кількість видів кредитної поведінки домогосподарств, які формуються в межах ринку фінансових послуг. Наприклад, за секторами можна виокремити такі її типи:

- сектор домогосподарств, які схильні брати позики й використовувати їх у своєму житті;
- сектор домогосподарств, які досить обережно ставляться до кредитних установ, купують кредитні продукти нечасто, проте в разі потреби їх використовують;
- сектор домогосподарств, які принципово в жодному разі не зверталися і не планують звертатися до кредитних установ за позиками; проблеми дефіциту фінансових ресурсів, що виникають, вирішуються за допомогою залучення коштів від друзів та інших осіб.

Також кредитну поведінку домогосподарств можна поділити на два типи за характером її утворення:

- інституціональний – домогосподарства отримують кошти від посередників на організованому фінансовому ринку (комерційних банків, небанківських фінансово-кредитних установ);
- неінституціональний – полягає в тому, що позичання здійснюється між фізичними особами (друзями, родичами, колегами тощо) без формального (письмового) закріплення такої домовленості.

Розглянемо детальніше основні чинники, які впливають на формування моделі кредитної поведінки. У науковій літературі є декілька підходів науковців до визначення таких факторів. Наприклад, Д.П. Богиня та С.В. Бурлуцький зазначають, що поведінку домогосподарств багато в чому визначають соціальне середовище, моральні принципи, а отже, використання моделі економічної людини-максимізатора не дає змоги адекватно відобразити реальність. Обмеженням раціональності поведінки домогосподарства може бути відмінність у бажаних цілях. Неокласична теорія, наприклад, робить наголос на первинності максимізації корисності від споживання, а отже, максимізації доходу й добробуту, а це вже суперечить установкам суспільств, де потенційними цілями є максимізація престижу або релігійне благочестя [1, с. 61–62].

В.В. Кривошеєва сконцентрувала увагу на факторах, що безпосередньо здійснюють вплив на формування кредитної поведінки, а саме:

- економічні: розширення ринку послуг кредитування, доступність кредиту, зростання потреб населення;
- демографічні: сімейний стан, вік, діти, стан здоров'я,
- психологічні: ставлення до кредиту та ціннісні орієнтації позичальника, рівень кредитної культури, виконання зобов'язань тощо;
- соціальні;
- інституційні [10, с. 119–120].

М.В. Дубина, О.О. Тарасенко, А.В. Тарасенко, розглядаючи особливості формування депозитної поведінки домогосподарств на ринку депозитних послуг, також виокремлюють чинники, які впливають на формування такої поведінки. Автори всі фактори розподіляють на ендогенні та екзогенні (політичні, економічні та соціальні) [4, с. 46]. На наше переконання, такий підхід є доречним і його використання дозволяє чіткіше конкретизувати загальні фактори, які формуються в результаті розвитку суспільства, та індивідуальні чинники, які визначають ставлення особи до позикових ресурсів, її відношення до кредитних установ. На рис. 1 представлено основні чинники, які здійснюють вплив на процес прийняття рішень домогосподарствами щодо використання позик від фінансових установ.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, у статті розглянуто теоретичні положення процесу формування та трансформації кредитної поведінки домогосподарств. Для цього було виокремлено та проаналізовано сучасні наукові підходи до розгляду сутності категорії «кредитна поведінка домогосподарств», що дозволило визначити позицію авторів щодо трактування цієї дефініції, а саме кредитна поведінка домогосподарств – процес взаємодії суб'єктів, які здійснюють спільну господарську діяльність, з фінансовими установами щодо отримання в тимчасове користування фінансових ресурсів від банківських та небанківських установ з подальшим їх використанням для задоволення власних потреб на умовах поверненості, платності, строковості та забезпеченості [16].

Також у статті на основі детального розгляду запропонованої дефініції було виокремлено змістовні ознаки кредитної поведінки домогосподарств як економічної категорії, з-поміж яких визначено такі: суб'єктність, взаємодія, поліваріантність, різновекторна детермінація, макросистемний характер, ринкова сутність. Проведене дослідження дало змогу більш предметно дослідити особливості формування кредитної поведінки домогосподарств та встановити, що така поведінка є наслідком розвитку кредитних відносин у суспільстві, які виникають між фізичними особами та різними типами кредитних установ.

Визначено, що складність пізнання кредитної поведінки домогосподарств як об'єкта дослідження полягає в наявності різних категорій зазначених

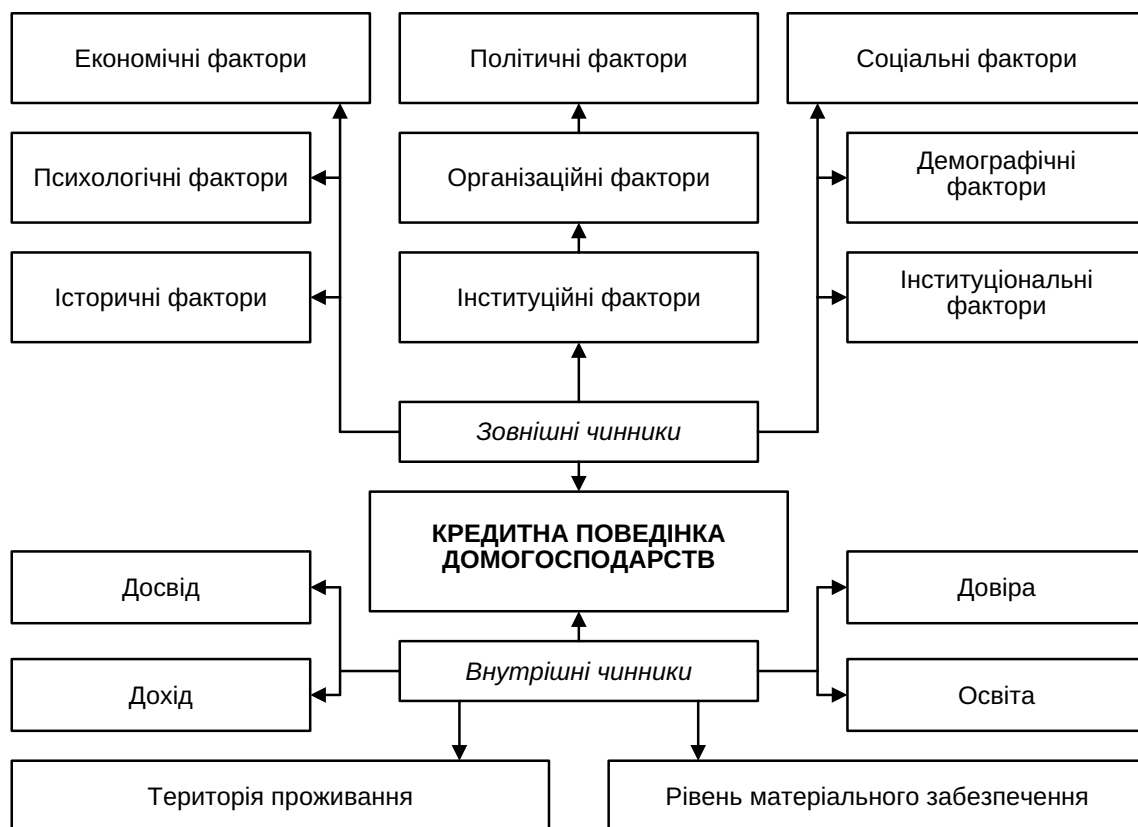

Рис. 1. Основні фактори, що впливають на формування кредитної поведінки домогосподарств

Джерело: складено авторами на основі [3; 5]

суб'єктів господарювання, різних типів кредитних продуктів, які їм пропонуються, значної кількості кредитних установ, котрі здійснюють свою діяльність на ринку фінансових послуг. У статті вагома увага приділена конкретизації можливих типів кредитної поведінки домогосподарств та розглянуто базові чинники, які впливають на її формування та зміну.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богиня Д., Бурлуцький С. Домогосподарство: гомеостатичний підхід. *Економічна теорія*. 2014. № 3. С. 60–71.
2. Дорош В.Ю., Чепель К.С. Фінансова поведінка домогосподарств в ринкових умовах господарювання. *Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси*. 2012. Вип. 9(1). С. 361–372.
3. Дубина М.В., Тарасенко А.В., Тарасенко О.О. Сутність та особливості формування поведінки домогосподарств на ринку фінансових послуг. *Проблеми економіки*. 2021. № 4 (50). С. 163–172. URL: <https://www.problecon.com/search/?qu=%D0%B4%D1%83%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D0%B0&x=14&y=8>
4. Дубина М.В., Тарасенко О.О., Тарасенко А.В. Формування депозитної поведінки домогосподарств на ринку фінансових послуг України. Житомир : ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк»», 2021. 220 с.
5. Дубина М.В., Холявко Н.І., Попело О.В., Тарасенко А.В. Концептуальні положення дослідження трансформації фінансової поведінки домогосподарств в умовах диджиталізації ринку фінансових послуг. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 62. С. 159–165.
6. Іващенко М.В. Поведінкові аспекти інституційної динаміки кредитного ринку України. *Вісник університету банківської справи Національного банку України*. 2012. № 1. С. 51.
7. Казьмірова О.М. Соціологічні дослідження кредитної поведінки: проблеми та перспективи. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2019. Вип. 2(42). С. 18–21. URL: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2019/2/5.pdf>
8. Кізіма Т.О. Кредитна поведінка домогосподарств: структурно-аналітичний аспект. *Світ фінансів*. 2019. № 1. С. 7–18. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1090/1093>.
9. Коваль С.Л. Мотиви та потенційні ризики кредитної поведінки домогосподарств. *Ефективна економіка*. 2016. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5185>.
10. Кривошеєва В.В. Сутність та складові кредитної поведінки фізичних осіб. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 4 (1). С. 119–122.
11. Леонов В.В. Мотиваційні чинники фінансової поведінки населення України: емпіричний аналіз. *Український соціум*. 2007. № 3. С. 68.
12. Попело О. В., Холявко Н. І., Дубина М. В., Тарасенко А. В. Вплив інноваційно-інформаційних технологій фінансових установ на трансформацію фінансової поведінки домогосподарств. *Проблеми економіки*. 2022. № 1. С. 105–112.

13. Радін В. Навіщо українці беруть кредити до зарплати. Тенденції та перспективи споживчих кредитів / UKRSIBBANK. 26.02.2019. URL: <https://my.ukrsibbank.com/ua/personal/news/407913>

14. Фінансова безпека домогосподарств в Україні: сучасні проблеми та механізм забезпечення : монографія / за заг. ред. Б.І. Пшика. Львів : СПОЛОМ, 2020. 274 с. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/Finansova-bezpeka.pdf>

15. Шаманська О. С. Сучасні мотиви та тенденції реалізації кредитної поведінки домогосподарств в Україні. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. 2013. Вип. 22. С. 9496. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n22/19.pdf>

16. Dubyna M., Zhavoronok A., Kudlaieva N., Lopashchuk I. Transformation of Household Credit Behavior in the Conditions of Digitalization of the Financial Services Market. *Journal of Optimization in Industrial Engineering (JOIE)*. 2021. Vol. 14, Special Issue, pp. 195–201. URL: https://www.researchgate.net/publication/346609406_Transformation_of_Household_Credit_Behavior_in_the_Conditions_of_Digitalization_of_the_Financial_Services_Market

REFERENCES:

1. Bohynia D., Burlutskyi S. (2014) Domohospodarstvo: homeostatychnyi pidkhid [Household: a homeostatic approach]. *Ekonomichna teoriia – Economic theory*, no. 3, pp. 60–71.

2. Dorosh V.Yu., Chepel K.S. (2012) Finansova povedinka domohospodarstv v rynkovykh umovakh hospodariuvannya [Financial behavior of households in market conditions of management]. *Ekonomichni nauky. Ser.: Oblik i finansy – Economic sciences. Average: Accounting and finance*, vol. 9(1), pp. 361–372.

3. Dubyna M.V., Tarasenko A.V., Tarasenko O. O. (2021) Sutnist ta osoblyvosti formuvannya povedinky domohospodarstv na rynku finansovykh posluh [The essence and peculiarities of the formation of the behavior of households in the market of financial services]. *Problemy ekonomiky – Problems of the economy*, no. 4(50), pp. 163–172. Available at: <https://www.problecon.com/search/?qu=%D0%B4%D1%83%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D0%B0&x=14&y=8>.

4. Dubyna M. V., Tarasenko O. O., Tarasenko A. V. (2021) *Formuvannya depozytnoi povedinky domohospodarstv na rynku finansovykh posluh Ukrainy* [Formation of deposit behavior of households in the financial services market of Ukraine]. Zhytomyr: TOV «Vydavnychiy dim “Buk-Druk”». (in Ukrainian)

5. Dubyna M.V., Kholiavko N.I., Popelo O.V., Tarasenko A.V. (2021) Kontseptualni polozhennia doslidzhennia transformatsii finansovoi povedinky domohospodarstv v umovakh dydzhytalizatsii rynku finansovykh posluh [Conceptual provisions of the study of the transformation of the financial behavior of households in the conditions of digitalization of the financial services market]. *Infrastruktura rynku – Market infrastructure*, vol. 62, pp. 159–165.

6. Ivashchenko M.V. (2012) Povedinkovi aspekty instyutsiinoi dynamiky kredytnoho rynku Ukrainy [Behavioral aspects of the institutional dynamics of the credit market of Ukraine]. *Visnyk universytetu bankivskoi spravy*

Natsionalnoho banku Ukrainy – Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine, no. 1, p. 51.

7. Kazmirova O.M. (2019) Cotsiolohichni doslidzhennia kredytnoi povedinky: problemy ta perspektyvy [Sociological studies of credit behavior: problems and prospects]. *Visnyk NTUU «KPI». Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo – Bulletin of NTUU “KPI”. Politology. Sociology. Right*, vol. 2(42), pp. 1821. Available at: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2019/2/5.pdf>

8. Kizyma T.O. (2019) Kredytna povedinka domohospodarstv: strukturno-analitychnyi aspekt [Credit behavior of households: structural and analytical aspect]. *Svit finansiv – The world of finance*, no. 1, pp. 7–18. Available at: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1090/1093>

9. Koval S.L. (2016) Motyvy ta potentsiini ryzyky kredytnoi povedinky domohospodarstv [Motives and potential risks of credit behavior of households]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, no. 10. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5185>

10. Kryvosheieva V.V. (2014) Sutnist ta skladovi kredytnoi povedinky fizychnykh osib [Essence and components of credit behavior of individuals]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, no. 4 (1), pp. 119–122.

11. Leonov V.V. (2007) Motyvatsiini chynnyky finansovoi povedinky naseleennia Ukrainy: empyrychnyi analiz [Motivational factors of financial behavior of the population of Ukraine: empirical analysis]. *Ukrainskyi sotsium – Ukrainian society*, no. 3, p. 68.

12. Popelo O.V., Kholiavko N.I., Dubyna M.V., Tarasenko A.V. (2022) Vplyv innovatsiino-informatsiynykh tekhnolohii finansovykh ustanov na transformatsiiu finansovoi povedinky domohospodarstv [The influence of innovative information technologies of financial institutions on the transformation of the financial behavior of households]. *Problemy ekonomiky – Problems of the economy*, no. 1, pp. 105–112.

13. Radin V. (2019) *Navishcho ukraintsi berut kredyty do zarplaty. Tendentsii ta perspektyvy spozhyvchykh kredytiv* [Why Ukrainians take payday loans. Trends and prospects of consumer loans]. Available at: <https://my.ukrsibbank.com/ua/personal/news/407913>.

14. Pshyk B.I. (ed.) (2020) *Finansova bezpeka domohospodarstv v Ukraini: suchasni problemy ta mekhanizm zabezpechennia* [Financial security of households in Ukraine: modern problems and mechanism of provision]. Lviv: SPOLOM. Available at: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/Finansova-bezpeka.pdf>.

15. Shamanska O. S. (2013) Suchasni motyvy ta tendentsii realizatsii kredytnoi povedinky domohospodarstv v Ukraini [Modern motives and trends in the implementation of credit behavior of households in Ukraine]. *Naukovi zapysky. Serii «Ekonomika» – Proceedings. “Economy” series*, vol. 22, pp. 94-96. Available at: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n22/19.pdf>.

16. Dubyna M., Zhavoronok A., Kudlaieva N., Lopashchuk I. (2021) Transformation of Household Credit Behavior in the Conditions of Digitalization of the Financial Services Market. *Journal of Optimization in Industrial Engineering (JOIE)*, Vol. 14, Special Issue, pp. 195–201. Available at: https://www.researchgate.net/publication/346609406_Transformation_of_Household_Credit_Behavior_in_the_Conditions_of_Digitalization_of_the_Financial_Services_Market.